

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Daisy Kudre

Sisemise poliitilise mõjususe seos poliitilise osalusega nelja pikaajalise
demokraatiakogemusega riigi näitel

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Mihkel Solvak, PhD

Tartu 2016

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

.....

Daisy Kudre

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. POLIITILISE OSALUSE MUSTRITE MUUTUS JA SISEMISE POLIITILISE MÕJUSUSE ROLL SELLES	5
1.1 Poliitiline osalus	5
1.2 Poliitiline mõjusused.....	6
1.3 Hüpoteesid ja töö lisandväärtus	10
2. ANDMED JA MEETOD	12
2.1 Andmestik ja valim	12
2.2 Tunnuste operatsionaliseerimine.....	14
2.3 Meetod	17
3. EMPIIRILISED TULEMUSED	19
3.1 Kirjeldav statistika.....	19
3.2 Regressioonanalüüside tulemused.....	22
3.3 Nelja riigi tulemuste kokkuvõte ja diskussioon	28
KOKKUVÕTE.....	31
KASUTATUD KIRJANDUS	33
SUMMARY	36

SISSEJUHATUS

Demokraatliku valitsemisvormi üheks fundamentaalseks tunnuseks on kodanike osalemine poliitikas. Riigi arengu ja stabiilsuse seisukohalt on oluline, et kodanike poliitiline osalus oleks püsiv ning järjepidev. Traditsioonilise käsitluse kohaselt algas demokraatlikes riikides 1970ndatel aastatel poliitilise osaluse kriis – valimisosalus langes ja seotus poliitiliste parteidega vähenes. Seevastu ilmnedid märgid inimeste suurenevast osalemisest muudes sotsiaalsel ja poliitilisel muutust taotlevates tegevustes, näiteks suurenes pidevalt petitsioonide allkirjastamine, protestimine ja erinevate huvigruppide töös osalemine. Need ilmingud sundisid ümber hindama poliitilise osaluse tähendust ning sellest lähtuvalt ei hõlma poliitilise osaluse kaasaegne definitsioon üksnes otseselt valimiste ja erakondadega seotud tegevusi ehk konventsionaalset osalust, vaid ka mittekonventsionaalset osalust ehk poliitikas osalemise otsesemaid vorme (Barnes & Kaase 1979). Selle arusaama põhjal pole valimisosaluse languse puhul tegu mitte enam poliitilise osaluse kriisiga, vaid poliitilise osaluse vormi ja mustrite muutumisega.

Käesolev bakalaureusetöö tugineb Thomasseni (2001) seisukohtadel, mille põhjal mõjutab inimeste poliitikas osalemist poliitiline mõjususe (*political efficacy*). Mõjususe on inimese uskumus, et on võimeline ühiskonnas poliitilist ja sotsiaalset muutust ellu viima (sisemine mõjususe, *internal efficacy*) ning et riigis võimul olevad inimesed ja valitsusinstantsioonid töötavad inimeste vajaduste täitmise nimel (väline mõjususe, *external efficacy*). Ingleharti postmaterialistlike väärtuste teooriale (1971) tuginedes väidab Thomassen (2001, 181), et mida suurem on indiviidi sisemine poliitiline mõjususe, seda enam osaleb ta poliitikas mittekonventsionaalsel teel ning seda vähem konventsionaalsel teel.

Bakalaureusetöö eesmärgiks on testida Thomasseni (2001) seisukohti ja analüüsida, kuidas mõjutab sisemine poliitiline mõjususe konventsionaalset ja mittekonventsionaalset poliitilist osalust neljas pikaajalise demokraatiakogemusega riigis.

Uurimisprobleemi lahendamiseks kasutab töö autor Euroopa Sotsiaaluuringu seitsmenda laine andmeid Šveitsi, Rootsi, Saksamaa ja Prantsusmaa kohta. Selleks, et leida seoseid poliitilise efektiivsuse ja poliitilise osaluse eri vormide vahel, viiakse nelja riigi andmete põhjal läbi individitasandi analüüs, kasutades statistikaprogrammi Stata.

Töö jaguneb kolmeks peatükiks. Esimeses osas antakse ülevaade olemasolevatest teoreetilistest seisukohtadest poliitilise mõjususe ja poliitilise osaluse definitsioonide ja omavaheliste seoste kohta. Töö teises peatükis selgitatakse lähemalt valimit ja uurimismeetodit ning kolmandas osas viiakse läbi indiviiditasandi analüüs ja esitatakse tulemused, mis kirjeldavad seoseid nelja pikaajalise demokraatiakogemusega riigi elanike poliitilise mõjususe ja poliitilise osaluse vahel.

Kuna Lääne demokraatiates on valimisosalus pidevas langustrendis, on uurimus oluline selgitamaks, kas inimesed, kes tajuvad poliitilise ja sotsiaalse muutuse võimalikkust ehk on kõrge sisemise poliitilise mõjususega, on asendanud enda traditsioonilise poliitilise osaluse muude poliitikas osalemise vormide vastu.

1. POLIITILISE OSALUSE MUSTRITE MUUTUS JA SISEMISE POLIITILISE MÕJUSUSE ROLL SELLES

1.1 Poliitiline osalus

Kodanike võime ja võimalus poliitikas osaleda on toimiva demokraatia üks olulisemaid tunnuseid. Kuni 1970ndate aastate alguseni valitses teoreetiline arusaam, et poliitiline osalus hõlmab kõiki neid üksikindiviidi toiminguid, mis on otseselt suunatud valitsuse personali või poliitikute tegevuse mõjutamisele, näiteks valimas käimist, poliitilise partei tegevuses osalemist ning poliitiku või valitsuse ametnikuga kontakteerumist (Verba & Nie 1972, 2). Poliitilise osaluse kontseptsioon hakkas aga muutuma 1970ndate aastate lõpul, kui demokraatlikes riikides üle kogu maailma ilmnesid märgid inimeste poliitikast kaugenemisest ning valimisosaluse langusest (Niemi *et al* 2011, 25). Samal ajal kui vähenes inimeste valimisosalus ja seotus poliitiliste parteidega, hoogustus protestidel osalemine ja petitsioonide allkirjastamine (Copeland 2014, 260), mis ei liigitunud küll traditsioonilise poliitilise osaluse alla, kuid väljendas siiski kodanike poliitilisi vaateid. Nendest ilmingutest lähtuvalt liigitas Barnes & Kaase (1979) poliitilise osaluse kaheks: konventsionaalseks ja mittekonventsionaalseks osaluseks. Konventsionaalne poliitiline osalus hõlmab kõiki poliitilise osaluse traditsioonilise käsitluse vorme ehk neid üksikindiviidi toiminguid, mis on otseselt valitsuse tegevuse või poliitikutega seotud (Verba & Nie 1972, 2). Kõige otsesem ja enamlevinud konventsionaalse osaluse väljund on valimas käimine, kuid konventsionaalseks poliitiliseks osaluseks loetakse ka poliitilise partei tegevuses osalemist, poliitiku või valitsuse ametnikuga kontakteerumist ning poliitikaga seotud kampaaniates osalemist (Verba & Nie 1972, 2). Mittekonventsionaalne osalus tähendab alternatiivseid poliitilise osaluse vorme, näiteks petitsioonide allkirjastamist, boikottidel osalemist, seaduslikel demonstratsioonidel ja huvigruppide töös osalemist (Barnes & Kaase 1979).

Barnes & Kaase (1979), Dalton (2006) ja Norris (2002) on esitanud empiirilisi andmeid, et 1970ndatel aastatel alanud konventsionaalse osaluse languse puhul pole tegu poliitilise osaluse kriisiga, vaid et inimeste poliitikas osalemine on lihtsalt teisi vorme võtmas –

tasakaal konventsionaalse ja mittekonventsionaalse osaluse vahel muutub üha enam mittekonventsionaalse poliitilise osaluse kasuks.

Inglehart (1971, 1977, 1997) põhjendab poliitilise osaluse muustrite muutust postmaterialistlike väärtuste teooriaga. Inglehart (1971) väidab, et II maailmasõja järgses ühiskonnas toimus inimeste väärtushinnangute muutus ning turvalisuse ja majandusliku heaoluga seotud teemade asemel hakkasid inimesed rohkem tähelepanu pöörama elukvaliteedi ja väljendusvabadusega seotud sotsiaalsetele teemadele (Inglehart 1971, 1016). Postmaterialistlike väärtustega on kaasnenud inimeste haridustaseme tõus, inimeste oskuste ja ressursside suurenemine ning noorte inimeste suurenenud huvi poliitika vastu (Inglehart 1977; Dalton 2006). See omakorda on loonud keskkonna, kus ühiskonna nooremad ja kõrgema haridustasemega liikmed on üha tugevamalt suunatud poliitiliste ja sotsiaalsete muutuste ellu viimisele mittekonventsionaalseid teid mööda (Copeland 2014, 263-264).

Püüdes poliitilise osaluse muustrite muutumise põhjust konkreetselt põhjendada, väidab Thomassen (2001) postmaterialistlike väärtuste teooriale tuginedes, et II maailmasõja järgse „uue“ generatsiooni inimesi iseloomustab kõrgem haridustase ja sellest lähtuvalt ka kõrgem poliitiline kompetents ja mõjususe (2001, 181). Just poliitilist mõjusust peab Thomassen (2001) „võtmetingimuseks“, miks poliitikas osalemises on tasakaal liikumas konventsionaalselt osaluselt mittekonventsionaalse osaluse kasuks (2001, 181).

1.2 Poliitiline mõjususe

Poliitilist mõjusust (*political efficacy*) on uuritud alates 1950ndatest aastatest ning seda peetakse üheks oluliseks väärtuseks, mis inimeste poliitilist käitumist mõjutab (Valentino *et al* 2009, 308). Poliitiline mõjususe on inimese uskumus, et ühiskonnas on võimalik poliitiline ja sotsiaalne muutus ning et iga kodanik saab selle muutuse ellu viimises rolli mängida (Campbell *et al* 1971, 187). Hu *et al* (2015) selgitab, et kõrge mõjususega inimesed usuvad, et valitsusinstitsioonid teevad otsuseid, mis on mõeldud rahva hüvanguks ning et üksikindiviidi tegevusega on võimalik poliitikas mõju avaldada. Seevastu madala mõjususega inimestel on vähe usku valitsusinstitsioonide tegevusse ning inimesed usuvad, et nende kui indiviidide tegevusel ei saa olla mingit mõju poliitiliste muudatuste ellu viimisel (Hu *et al* 2015, 1014).

Thomassen (2001, 181) väidab, et mida kõrgem on indiviidi poliitiline mõjususe ehk uskumus enda poliitilise kompetentsi, seda enam püüab ta enda poliitilisi eesmärke saavutada omapäi või koos sarnaste vaadetega inimestega. Sellest lähtuvalt suureneb kõrge poliitilise mõjususega inimeste mittekonventsionaalne osalus ning väheneb konventsionaalne poliitiline osalus (joonis 1) (Thomassen 2001, 181).

Craig *et al* (1990) jaotuse kohaselt jaguneb poliitiline mõjususe kaheks:

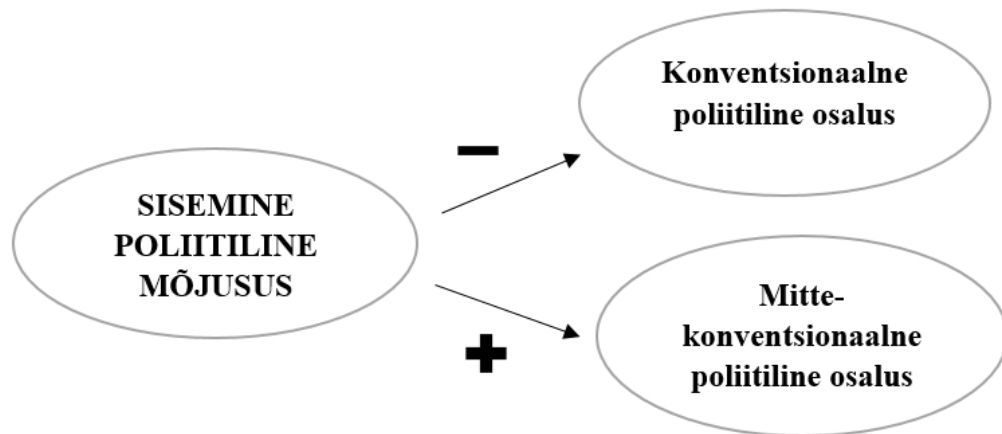
- sisemine poliitiline mõjususe (*internal efficacy*) - inimese uskumus enda kompetentsi poliitikas tulemusliku osalemise ja poliitikast aru saamise kohta;
- väline poliitiline mõjususe (*external efficacy*) – inimese uskumus, et valitsusinstitsioonid ja võimul olevad inimesed töötavad kodanike vajadustega arvestades (Craig *et al* 1990, 290).

Craig *et al* (1990) sõnul on poliitilise mõjususe kaks komponenti eraldiseisvad tunnused, mille eristamine ja uuringutes eraldiseisvana käsitlemine on oluline. Thomassen (2001) ei ole enda arutluskäigus täpsustanud, kas eelnimetatud seoste sõltumatuks tunnuseks on sisemine või väline mõjususe, kuid arutluskäigus on Thomassen samastanud poliitilise mõjususe inimese poliitilise kompetentsi tajumisega. Craig *et al* (1990) jaotuse kohaselt liigitub kirjeldatud sisemise poliitilise mõjususe (*internal efficacy*) alla. Seega on käesoleva bakalaureusetöö keskseks mõisteks sisemine poliitiline mõjususe ehk indiviidi uskumus, et ta on võimeline ühiskonnas sotsiaalset või poliitilist muutust ellu viima.

Kuna mõisted „mõjususe“, „poliitiline mõjususe“ ja „sisemine poliitiline mõjususe“ on eestikeelses politoloogia-alases teaduskirjanduses võrdlemisi vähelevinud ning mõistete kasutus pole seega juurdunud, selgitab käesoleva bakalaureusetöö autor järgnevalt töös kasutatavate mõistete kasutamise loogikat:

- ingliskeelse mõiste *internal efficacy* eestikeelseks vasteks on käesolevas töös „sisemine poliitiline mõjususe“ ning antud sõnastust on kasutatud töö kõikide jooniste, tabelite, pealkirjade ja kokkuvõtete puhul, kus on oluline märkida, et käesolev bakalaureusetöö võtab arvesse Craig *et al* (1990) kirjeldatud jaotust ja mõõdab töös just nimelt mõjusust kui inimese uskumust iseenda poliitilise kompetentsi.

- tunnuste operatsionaliseerimise ja empiirilise osa selgituste puhul on kasutatud ka mõisteid „mõjususe“, „poliitiline mõjususe“ ja „sisemine mõjususe“. Kui pole märgitud teisiti, on eelnimetud mõistete puhul silmas peetud töö keskset kontseptsiooni ehk sisemist poliitilist mõjusust. Lühivormide kasutamine on põhjendatud loetavuse lihtsustamise huvides.

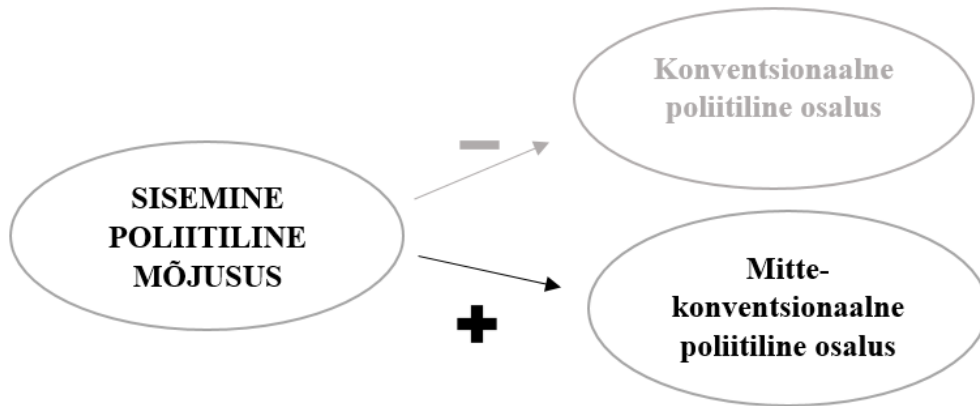
Joonis 1. Thomasseni (2001) teooria sisemise poliitilise mõjususe ja poliitilise osaluse seoste kohta

Thomasseni (2001) kirjeldatud seoste osas leidub nii kinnitavaid kui ümberlukkavaid empiirilisi andmeid.

Poliitiline mõjususe ja mittekonventsionaalne poliitiline osalus

Olemasolevad uuringud kinnitavad poliitilise mõjususe positiivset seost mittekonventsionaalse poliitilise osalusega (joonis 2). Mida suurem on indiviidide mõjususe, seda tugevam on nende uskumus, et grupi tegevusel on mingi positiivne mõju ühiskondliku muutuse ellu viimisel ning seda suurem on inimeste osalus mittekonventsionaalsetes poliitilise osaluse vormides, näiteks töölisliikumistes ja -protestides (Kelly & Kelly 1994), kliimaga seotud aktivismis (Feldman & Hart 2016), tuumasõja vastastes aktivismis (Lee Fox & Schofield 1989), poliitilises aktivismis sotsiaalmeedias (Velazques & LaRose 2015, 468) ja noorte huvide ellu viimisel mittekonventsionaalseid teid mööda (Sloam 2014, 678). Oluline on aga mainida, et

kõikide uuringute puhul pole kasutatud sisemise poliitilise mõjususe tunnust, vaid mõjusust on käsitletud ühedimensioonilise muutujana.

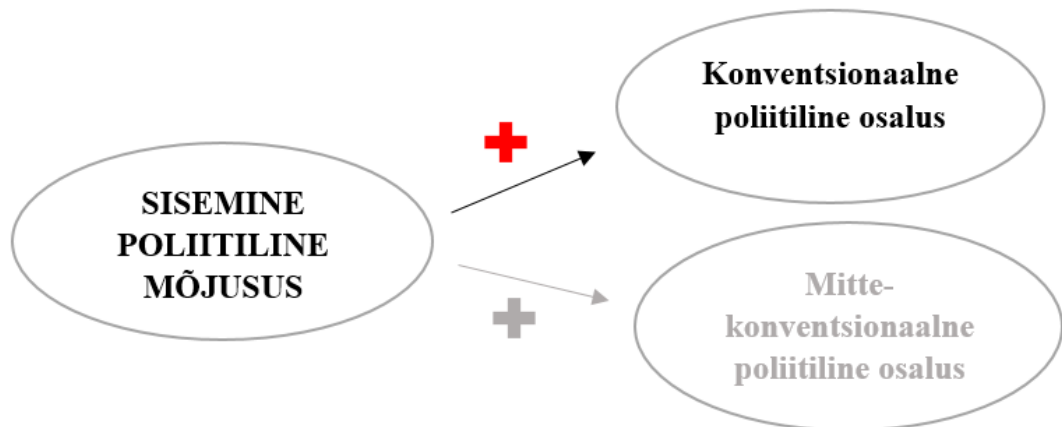

Joonis 2. Sisemise poliitilise mõjususe ja mittekonventsionaalse poliitilise osaluse seos olemasoleva teaduskirjanduse põhjal

Samas leidub ka uuringuid, mis leiavad, et poliitiline mõjususe ei mängi statistiliselt olulist rolli mittekonventsionaalse poliitilise osaluse suurendamisel (DiGrazia 2014, 124).

Poliitiline mõjususe ja konventsionaalne poliitiline osalus

Thomassen (2001, 181) väidab, et mida kõrgem on indiviidi mõjususe, seda madalam on ta konventsionaalne osalus, kuid olemasoleva teaduskirjanduse põhjal on kahe näitaja vaheline seos vastupidine - kõrgema mõjususega inimesed osalevad suurema tõenäosusega valimistel (konventsionaalne poliitiline osalus) kui madalama mõjususega inimesed (joonis 3) (Campbell *et al* 1971, 194; Karp & Banducci 2007). Kuigi paljudes teadustekstides on käsitletud poliitilist mõjusust ühedimensioonilise mõistena, siis leidub ka uuringuid, kus sõltumatu tunnuseks on kasutatud sisemise poliitilise mõjususe näitajaid. Sellistel puhkudel on leitud, et sisemine mõjususe on üks tähtsamaid tunnuseid, mis inimeste valimisosalust suurendab (Moeller *et al* 2014; Manganelli *et al* 2014).

Joonis 3. Sisemise poliitilise mõjususe ja konventsionaalse poliitika osalemise seos olemasoleva teaduskirjanduse põhjal

1.3 Hüpoeesid ja töö lisandväärtus

Hüpoeeside püstitamisel võtab käesoleva töö autor aluseks Thomasseni (2001) väite, et mida suurem on indiviidi poliitiline mõjususe, seda kõrgem on ta mittekonventsionaalne poliitiline osalus ja seda madalam konventsionaalne osalus (joonis 1). Kuna Craig *et al* (1990) ja Niemi *et al* (1991) on kinnitanud, et poliitiline mõjususe jaguneb sisemiseks ja väliseks, rõhutatakse seda, et käesolevas bakalaureusetöös on sõltumatu tunnuseks kasutatud sisemist poliitilist mõjusust (*internal efficacy*), mis on ka olemasolevas teaduskirjanduses enam kasutatud mõiste.

H1: Mida kõrgem on indiviidi sisemine poliitiline mõjususe, seda madalam on tema konventsionaalne poliitiline osalus.

H2: Mida kõrgem on indiviidi sisemine poliitiline mõjususe, seda kõrgem on tema mittekonventsionaalne poliitiline osalus.

Bakalaureusetöö lisandväärtus

- 1) Poliitilise mõjususe ja konventsionaalse osaluse seoste analüüsimise puhul on olemasolevas teaduskirjanduses keskendunud peamiselt mõjususe ja valimisosaluse seoste uurimisele. Kuigi valimisosalus kuulub konventsionaalse

osaluse alla (Barnes & Kaase 1979), siis käesolev bakalaureusetöö kaasab konventsionaalse osaluse skaalasse veel kolm tunnust, mis lähtuvad Verba & Nie (1972) traditsioonilisest poliitilise osaluse käsitlusest. Seega on töö üheks lisandväärtuseks poliitilise mõjususe ja konventsionaalse poliitilise osaluse seose analüüsimine. Olemasolevates publikatsioonides on eelmainitud seose kohta vähe empiirilisi andmeid.

- 2) Eestikeelses teaduskirjanduses on poliitiline mõjususe vähekasutatud tunnus, kuigi ingliskeelsetes publikatsioonides on *political efficacy* laialt kasutuses, näiteks valimisosaluse analüüsimisel. Eelmainitule viitab see, et eesti keeles oli mõistele keeruline vastet leida, kuna puudub laialt levinud ja juurdunud eestikeelne tõlge, mille tähendust tuntakse. Mõiste eestikeelse vastena on näiteks kasutatud ka sõnastust „poliitiline efektiivsus“ ja „poliitiline tõhusus“. Bakalaureusetöö lisandväärtuseks on seega eestikeelsetes publikatsioonides vähe kajastatud mõiste põhjalik käsitlemine.

2. ANDMED JA MEETOD

2.1 Andmestik ja valim

Käesolev bakalaureusetöö on kvantitatiivne uurimus, mis põhineb Euroopa Sotsiaaluuringu (ESS) seitsmenda küsitlusvooru andmetel. ESS on rahvusvaheline sotsiaalteaduslik uuring, mis võimaldab muuhulgas analüüsida erinevatest Euroopa riikidest pärit indiviidide poliitiliste hoiakute ja käitumismustrite seoseid. Seitsmenda laine küsitlused on läbi viidud 2014-2015. aastal.

Analüüsitavateks riikideks on Šveits, Rootsi, Prantsusmaa ja Saksamaa. Riikide tähtsaimaks ühisosaks on pikaajaline demokraatiakogemus, kuna kõikides eelnimetatud Lääne-Euroopa riikides kehtestati tänapäevani kehtiv demokraatia 19. sajandil või 20. sajandi esimesel poolel. Seega on tegu konsolideerunud ehk „vana“ demokraatiaga riikidega (Nohlen 2002, 14). Pikaajaline demokraatiakogemus on oluline, kuna pika- ja lühiajalise demokraatiakogemusega riigid erinevad omavahel funktsioneerimise ja protsesside poolest – „vana“ demokraatiaga riigid on paremini organiseeritud ja riikides on pikaajalisem inimeste mobiliseerimise kogemus, mistõttu on ka valimisosalus üldiselt kõrgem ja stabiilsem (Karp & Banducci 2007, 19). See tähendab, et poliitikas osalemise mustrid ja osalust mõjutavad hoiakud on välja kujunenud pika aja jooksul ja seega on nende seoste osas võimalik usaldusväärseid järeldusi teha.

Andmeanalüüsi kaasatud riigid erinevad omavahel demokraatia toimimise tunnuste poolest: riigikorralduse, demokraatiavormi ja valimisosaluse (konventsionaalne poliitiline osalus) osas (tabel 1). Variatiivsus eelnimetatud valdkondades on oluline selleks, et teha paikapidavaid järeldusi, kas püstitatud hüpoteesid kehtivad kõikides pikaajalise demokraatiakogemusega riikides, hoolimata nende riigikorraldusest või demokraatia vormist. Käesolev bakalaureusetöö ei kaasa andmeanalüüsi riigikorralduse või demokraatiavormi tunnuseid ega hinda nende mõju poliitilisele osalusele, kuid riikide erinevuste märkamine ja välja toomine on siiski oluline. Kuna viin andmeanalüüsi läbi kõigi nelja riigi kohta eraldi, saan riikide tulemusi esmalt eraldi analüüsida ja seejärel leida, kuidas tulemused omavahel erinevad. Märkimisväärselt erinevate seoste puhul saan viidata võimalikele seostele demokraatia toimimisega. Sellest lähtuvalt saan tuua välja uusi suundi, mida järgnevatel uuringutes testida.

Tabel 1. Nelja pikaajalise demokraatiakogemusega riigi demokraatia toimimisega seotud tunnused

Riik	Unitaar- või föderaalriik	Demokraatia- ja riigivalitsemise vorm	Viimaste parlamendivalimiste osalusprotsent
Šveits	föderatsioon	otsedemokraatia (parlamentaarne vabariik)	48,40% (2015)
Rootsi	unitaarriik	esindusdemokraatia (konstitutsiooniline monarhia)	85,81% (2014)
Saksamaa	föderatsioon	esindusdemokraatia (parlamentaarne vabariik)	71,53% (2013)
Prantsusmaa	unitaarriik	esindusdemokraatia (semipresidentaalne vabariik)	55,40% (2012)

Allikas: International IDEA

Valimisse kuuluvate riikide seas on eriti huvitav jälgida Šveitsi tulemusi, kuna riigi viimaste parlamendivalimiste osalusprotsent (konventsionaalne osalus) on madalam kui teistel analüüsi kaasatud riikidel. Seevastu on Šveits kõige ulatuslikuma ja arenenuma otsedemokraatiaga riik maailmas (Freitag & Ackermann 2015, 2), mis käesoleva töö autori hinnangul peaks suurendama inimeste poliitilist mõjusust. Sellest lähtuvalt võiks Šveitsi puhul (kõige tugevamalt) kehtida H1 seosed ehk negatiivne seos poliitilise mõjususe ning konventsionaalse osaluse vahel.

Valimi suurus on 8285 inimest, kuid kuna andmeanalüüs on läbi viidud nelja riigi puhul eraldi, on oluline ka välja tuua valimi suurus riikide lõikes. Respondentide arv riigiti: Šveits 1532 inimest, Rootsi 1791 inimest, Saksamaa 3045 inimest, Prantsusmaa 1917 inimest. Kõikide riikide valim on esindusliku suurusega.

2.2 Tunnuste operatsionaliseerimine

Sisemine poliitiline mõjus

Bakalaureusetöö sõltumatuks tunnuseks on sisemine poliitiline mõjus. Ehkki poliitiline mõjus on valimisosaluse uurimisel tihti kasutatav tunnus, on paljudes olemasolevates uuringutes mõjususe mõõtmismeetodi valiidsus ebaselge ja kaheldav (Morrell 2003, 594). Usaldusväärseimaks küsimustikuks sisemise poliitilise mõjususe mõõtmisel on 1987. ja 1988. aastatel Ameerika Valimisuuringus (*American National Election Study*, lühendina NES) kasutatud küsimustik, mille valiidsust ja reliaablust on testinud Craig *et al* (1990) ja Niemi *et al* (1991). Niemi *et al* (1991) analüüs jagas NESis kasutatud küsimused sisemist ja välist mõjusust mõõtvateks tunnusteks ning tõestas, et sisemist mõjusust mõõtvad neli küsimust on valiidsed ja reliaabsed. Morrell (2003) kinnitas, et Niemi *et al* (1991) skaala puhul on olemas usaldusväärne ja tunnustatud poliitilise mõjususe mõõtmise vahend, kuid sellegipoolest on paljudes publikatsioonides kasutatud teisi meetodeid, mille valiidsus ja reliaablus on nõrgem (Morrell 2003, 591).

Thomasseni (2001) selgitusel põhinevad ESSi mõjusust mõõtvad küsimused mõninga ümbersõnastusega Ameerika Valimisuuringu indikaatoritel. Küsimustikus on kolm sisemise (subjektiivse kompetentsi) ja kolm välise mõjususe (süsteemi vastavuse) näitajat (Thomassen 2001, 193). Morrelli (2003) väidetest lähtuvalt võrdleb käesoleva töö autor enne andmeanalüüsi läbi viimist ESSi küsimusi Niemi *et al* (1991) skaalaga, et veenduda analüüsis kasutatavate tunnuste valiidsuses ja reliaabluses.

Euroopa Sotsiaaluuringu sisemist poliitilist mõjusust mõõtvad küsimused:

- 1) Kui võimeline Te enda arvates oleksite võtma aktiivset rolli mõne poliitikas tegutseva rühma tegevuses? Palun kasutage kaarti 6. (Andmeanalüüsis kasutatud lühend „Aktiivne roll poliitikas“)
- 2) Ja kasutades kaarti 8 palun hinnake, kui kindel Te olete oma võimes poliitikas osaleda. („Võime poliitikas osaleda“)
- 3) Kasutades kaarti 10, palun öelge mulle, kui lihtsaks Te peate poliitikas isiklikult osalemist. („Poliitikas osalemise lihtsus“)

Ükski eelnimetatud küsimus ei kattu üks-ühele Niemi *et al* (1991) skaalaga, kuid erineva sõnastuse taga peitub siiski sama mõte. Suurim erinevus on see, et ESSi küsimustikus pole kasutatud kõiki Niemi *et al* (1991) nelja-tunnuselise skaala indikaatoreid. Tunnused „Aktiivne roll poliitikas“ ja „Võime poliitikas osaleda“ erinevad NESi poliitilist mõjusust mõõtvatest tunnustest sõnastuse poolest, seevastu „Poliitikas osalemise lihtsus“ sobitub kõige enam nelja-tunnuselise skaala välise tunnusega, mis mõõdab samuti sisemist poliitilist mõjusust, kuid ülejäänud neljast tunnusest nõrgemalt (Niemi *et al* 1991, 1408). Sellegipoolest on andmeanalüüsi kaasatud kõik kolm tunnust.

Morrelli (2003) jaotuse järgi võib käesolevas bakalaureusetöös kasutatavaid poliitilist mõjusust mõõtvaid tunnuseid paigutada Niemi, Craig'i ja Mattei (1991) skaala variatsiooniks (Morrell 2003, 592).

ESSi küsimustikus on mõjususe tunnused skaalal 0-10 (0=üldse mitte ja 10=täiel määral). Tegu on 11-pallise skaalaga, kus 5 tähistab keskpunkti.

Konventsionaalne poliitiline osalus

Lähtudes töö teooria osas kirjeldatud konventsionaalse osaluse selgitusest, kuuluvad konventsionaalse poliitilise osaluse alla kõik need tegevused, kus inimesed end poliitilise partei või valitsuse tegevusega seovad või seda mõjutavad (Verba & Nie 1972, 2).

ESSi küsimustikus leidub neli konventsionaalset osalust mõõtvat dihhotoomset tunnust:

- 1) Kas käisid viimastel üleriigilistel valimistel [aastal ...] valimas?

On erinevaid viise, kuidas [riigis] asju paremaks muuta või ennetada nende viltu minekut. Kas olete viimase 12 kuu jooksul ...

- 2) ...võtnud ühendust mõne poliitiku, valitsuse või kohaliku omavalitsuse ametnikuga?
- 3) ...tegutsenud poliitilise partei (erakonna) või surverühma heaks?
- 4) ...kandnud kampaaniamärki või -kleebist?

Nelja eelnimetatud tunnuse põhjal luuakse käesolevas bakalaureusetöös konventsionaalse poliitilise osaluse skaala väärtustega 0-4, kus 4 märgistab indiviidi kõige suuremat

võimalikku konventsionaalset osalust ning 0 tähendab seda, et indiviid pole osalenud üheski eelmainitud konventsionaalset osalust tähistavas tegevuses.

Mittekonventsionaalne osalus

Mittekonventsionaalset poliitilist osalust mõõdavad neli alljärgnevat ESSi küsimust:

On erinevaid viise, kuidas [riigis] asju paremaks muuta või ennetada nende viltu minekut. Kas olete viimase 12 kuu jooksul ...

- 1) ...töötanud mõnes muus organisatsioonis või ühingus?
- 2) ... kirjutanud alla palvekirjale (petitsioonile)?
- 3) ...võtnud osa seaduslikust avalikust demonstratsioonist?
- 4) ...boikoteerinud teatud tooteid?

Sarnaselt konventsionaalse osalusega luuakse ka mittekonventsionaalse osaluse puhul skaala väärtustega 0-4, kus 0 tähendab, et indiviid pole viimase 12 kuu jooksul osalenud üheski eelnimetatud mittekonventsionaalse poliitilise osaluse vormis ning 4 märgib indiviidi kõige suuremat võimalikku mittekonventsionaalset osalust.

Poliitilise osaluse kontrollnäitajad

Kontrollnäitajatena on andmeanalüüsi kaasatud sotsiodemograafilised muutujad vanus ja haridustase ning inimeste hoiakute osas usaldus institutsioonide ja huvi poliitika vastu.

Vanuse ja valimisosaluse (konventsionaalne osalus) vahel on olemasoleva teaduskirjanduse põhjal tugev positiivne seos – mida vanemad on inimesed, seda suurema tõenäosusega käivad nad valimas, kuid pärast 75. eluaastat hakkab valimisosalus taas langema (Harder & Krosnick 2008, 531). Vanuse ja mittekonventsionaalse osaluse puhul esineb vastupidine seos – mida nooremad inimesed, seda aktiivsemad on nad mittekonventsionaalsel teel osalemises (Saunders 2014, 583). Andmanalüüsi kaasatud indiviidide vanus on arvatud arvulise tunnuseks respondentide sünniaasta ja küsimustiku läbiviimise aasta alusel.

Haridusel on positiivne mõju nii konventsionaalsele kui mittekonventsionaalsele osalusele, mis tähendab, et kõrgema haridustasemega inimesed osalevad madalama haridustasemega inimestest enam nii konventsionaalsel (Franklin 1996, 230) kui mittekonventsionaalsel teel (Poletti 2015, 253; DiGracia 2014, 125). Andmeanalüüsis on hariduse näitaja puhul kasutatud koolis käidud täisaastate arvu, kuna respondentide kõrgeima omandatud haridustaseme kodeerimine on komplitseeritud küsimustiku keerukuse tõttu.

Kontrollnäitajana on analüüsi lisatud ka usaldus poliitiliste jõudude vastu. Mida rohkem usaldab inimene riigi poliitilisi jõudusid, seda suurem on ta konventsionaalne poliitiline osalus (Dalton 2006). Mida madalam on usaldus poliitiliste jõudude vastu, seda suurem on inimeste osalemine vahetutes ehk mittekonventsionaalsetes poliitilise osaluse vormides (DiGrazia 2014, 125). Andmeanalüüsis kasutatava poliitilise usalduse leidmiseks summeeriti küsimused, mis mõõdavad indiviidi usaldust parlamendi ja riigi poliitikute vastu. Loodi 21-palliline skaala, kus 0 tähendab, et indiviidi poliitiline usaldus on minimaalne ning 20, et ta usaldab parlamenti ja poliitikuid täielikult.

Neljandaks kontrollnäitajaks on huvi poliitika vastu. Olemasolevad analüüsid väidavad, et mida suurem on inimese huvi poliitika vastu, seda suurem on ta konventsionaalne (Ballington 2002, 112) ja mittekonventsionaalne osalus (Saunders 2014, 583; DiGrazia 2014, 124). ESSi küsimustikus on huvi poliitika vastu esitatud neljaastmelise skaalana (1=väga huvitunud, 4=mitte üldse huvitunud), kuid käesoleva bakalaureusetöö andmeanalüüsi jaoks on neljapalline skaala kodeeritud dihhotoomseks tunnuseks (1=inimene on poliitikast huvitunud ja 0=inimene ei tunne poliitika vastu huvi).

2.3 Meetod

Selleks, et leida seoseid poliitilise mõjususe ja poliitilise osaluse eri vormide vahel, viiakse nelja riigi andmete põhjal läbi individitasandi analüüs. Statistilise analüüsi jaoks kasutatakse programmi Stata, tabelite ja graafikute koostamiseks programmi MS Excel.

Empiiriline osa jaguneb kolmeks. Esimene alapeatükk on kirjeldav statistika ehk andmete esmaanalüüs. Teine alapeatükk hõlmab kõigi nelja riigi andmeanalüüsi tabeleid. Iga riigi puhul viiakse läbi kaks mitmest lineaarset regressioonianalüüsi, kus mõlemas analüüsis on sõltumatuteks muutujateks sisemise poliitilise mõjususe kolm tunnust. Kuna

prediktorite skaalad on ühesugused (väärtused 0-10), siis on võimalik teha järeldusi, millised sisemist mõjusust kirjeldavad tunnused mõjutavad poliitilist osalust suuremal määral. Sõltuvaks muutujaks on esimeses analüüsis konventsionaalne osalus ja teises analüüsis mittekonventsionaalne osalus. Kolmandas alapeatükis esitatakse kokkuvõtte nelja riigi andmeanalüüsi tulemustest.

Andmelünkadega (vastamisest keeldunud, vastuse mitte teadmine) inividid on andmeanalüüsisist kõrvale jäetud. Usaldusnivoo on 95%. Tabelites ja selgitustes on toodud välja nii statistilise usaldusväärsuse $p < 0,05$ kui ka $p < 0,01$ ja $p < 0,001$ tasemed.

3. EMPIIRILISED TULEMUSED

3.1 Kirjeldav statistika

Valimi suurus on kokku 8285 inimest, mis jagunevad protsentuaalselt riigiti: Saksamaa 36,75%, Prantsusmaa 23,14%, Rootsi 21,62%, Šveits 18,49% (tabel 2). Respondentide sooline osakaal on kõikides riikides sarnane - Šeitsis ja Rootsis moodustavad naised 50%, Saksamaal 49% ja Prantsusmaal 52% vastanutest ning ka respondentide keskmine vanus on riigiti ühtlane. Keskmine koolis käidud aastate arv on madalaim Šveitsis (11,1 aastat). Märkimisväärselt madalam tulemus võrreldes ülejäänud kolme riigiga tuleneb Šveitsi haridussüsteemist, kus suur osa põhikooli lõpetanutest suundub kutseõppeasutustesse või tööturule.

Tabel 2. Nelja riigi respondentide demograafilised näitajad

	Šveits	Rootsi	Saksamaa	Prantsusmaa
Valimi suurus (<i>in</i>)	1532	1791	3045	1917
Naiste osakaal (%)	50	50	49	52
Keskmine vanus (<i>aastad</i>)	47,4 (18,8)	49,7 (19,9)	49,9 (18,4)	49,9 (18,7)
Keskmine koolis käidud aastate arv	11,1 (3,3)	13,2 (3,6)	14,2 (3,4)	12,8 (4,1)

Standardhälbed sulgudes

Allikas: Euroopa Sotsiaaluuring 2014-2015

Poliitiline osalus

Konventsionaalse osaluse puhul on kõigis neljas riigis oodatult kõige suurema osalusprotsendiga parlamendivalimistel osalemine (tabel 3). Näitajad on vastavuses eelmiste parlamendivalimiste valimisosalusega (vt tabel 1), mis kinnitab taas, et valim on esinduslik. Osalusmääralt järgmine on poliitikuga kontakteerumine (kõrgeim osalus Rootsis - 16,71%, madalaim osalus Šveitsis – 14,72%,). Vähem on levinud partei heaks töötamine ja kampaaniamärgi kandmine.

Mittekonventsionaalse osaluse puhul on kõige levinumad petitsioonide allkirjastamine ja demonstratsioonidel osalemine, mida on Rootsis teinud vastavalt 43,55% ja 47,47% vastanutest. Organisatsiooni heaks töötamine ja demonstratsioonidel osalemine on kõigis

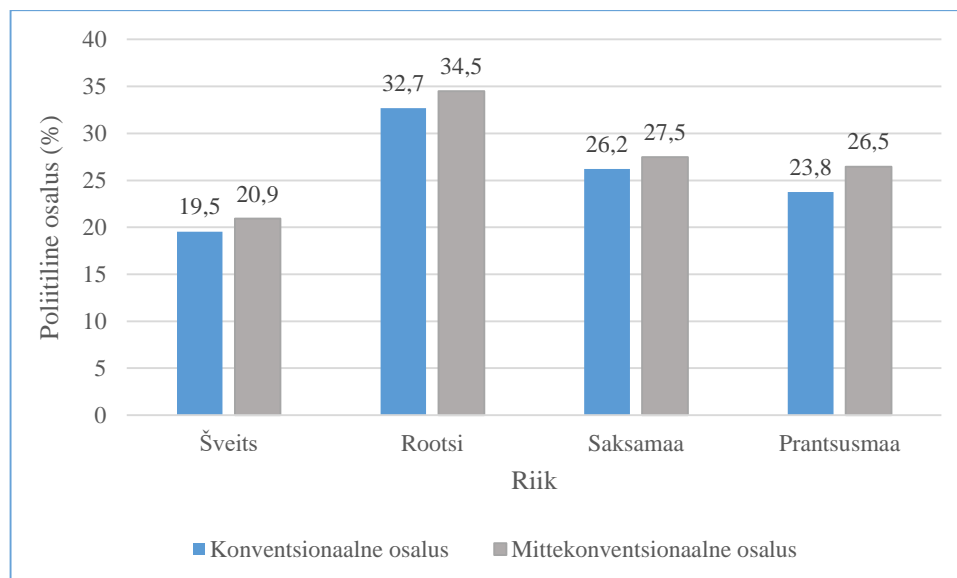
neljas riigis väiksema osalusprotsendiga. Mittekonventsionaalse osaluse puhul on erinevates tegevustes osalemise protsent ühtlasem kui konventsionaalse osaluse puhul, kus domineerib selgelt valimas käimine.

Tabel 3. Nelja pikaajalise demokraatiakogemusega riigi poliitiline osalus: osalusprotsendid kaheksas poliitilise osaluse tegevuses

Tunnused	Šveits	Rootsi	Saksamaa	Prantsusmaa
<i>Konventsionaalne osalus</i>				
Valimas käimine	51,71	85,85	77,16	61,29
Poliitikuga kontakteerumine	14,72	19,46	17,37	16,17
Partei heaks töötamine	5,75	6,26	4,37	4,81
Kampaaniamärgi kandmine	6,01	19,20	6,01	12,73
<i>Mittekonventsionaalne osalus</i>				
Organisatsioonis töötamine	16,48	36,02	29,51	17,60
Petitsiooni allkirjastamine	33,22	43,55	36,16	37,79
Demonstratsioonil osalemine	5,49	10,96	9,27	14,19
Toodete boikoteerimine	28,47	47,47	35,02	36,28

Allikas: Euroopa Sotsiaaluuring 2014-2015

Tabel 3 andmete põhjal on järgnevalt välja arvatatud riikide keskmine osalusprotsent konventsionaalses ja mittekonventsionaalses poliitilises osaluses (joonis 4). Riikide võrdluses on näha, et kõigis neljas riigis on indiviidide mittekonventsionaalne osalus 1-3 protsendipunkti võrra kõrgem kui konventsionaalne osalus, mis kinnitab töö teooria osas kirjeldatud empiirilisel tõestatud arusaamasid, et tänapäeval on tasakaal konventsionaalse ja mittekonventsionaalse osaluse vahel mittekonventsionaalse poliitilise osaluse kasuks muutunud. Poliitiline osalus on kõrgeim Rootsis ja madalaim Šveitsis. Prantsusmaal on kahe osaluse vormi vaheline erinevus kõige suurem (2,7%), kuid erinevus võib olla tekkinud ka sellest, et Prantsusmaa on semipresidentaalne riik, kus kõige olulistemaks valimisteks on presidendivalimised. Kuna ESSi küsimustik mõõdab parlamendivalimistel osalemise määra, siis võib Prantsusmaa tegelik konventsionaalne osalus olla kajastatust pisut kõrgem.

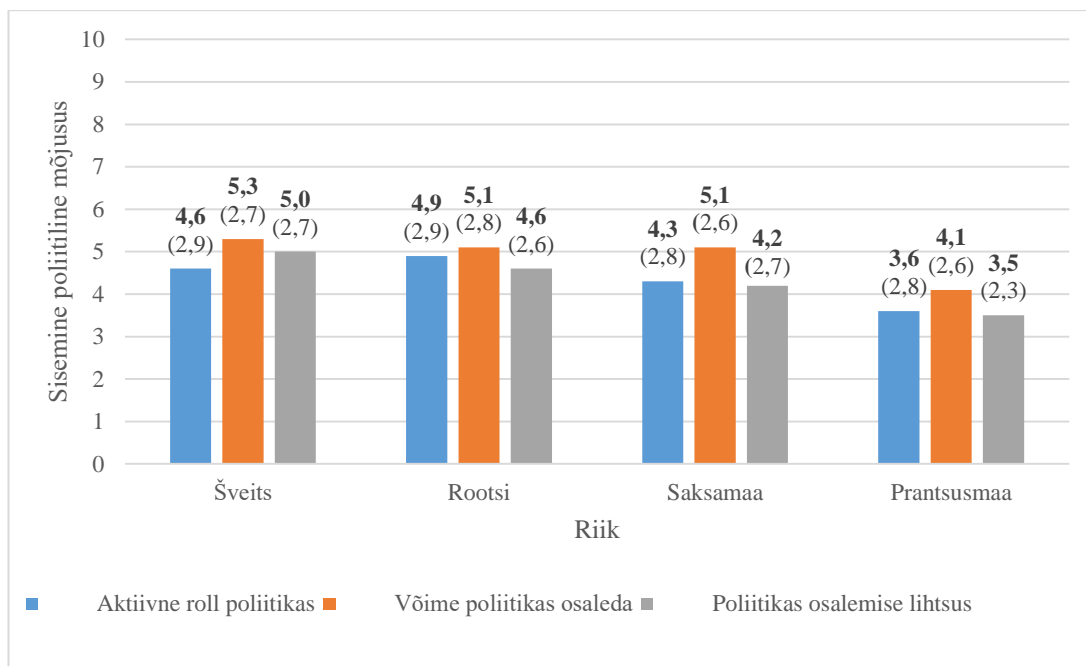
Joonis 4. Nelja pikaajalise demokraatiakogemusega riigi konventsionaalse ja mittekonventsionaalse osaluse määr

Allikas: Euroopa Sotsiaaluuring, 2014-2015

Poliitiline mõjus

Joonis 5 kujutab nelja riigi sisemise poliitilise mõjususe väärtuseid kolme tunnuse lõikes. Nagu käesoleva töö teooria osas oletatud, on otsedemokraatiaga riigi Šveitsi poliitilise mõjususe näitajad kõige kõrgemad (kolme sisemise mõjususe näitaja liidetud skoorid skaalal 0-30: Šveits 14,6 (7,2), Rootsi 14,3 (7,3), Saksamaa 13,4 (6,7) ja Prantsusmaa 11,0 (6,4) (sulgudes standardhälbed). Joonis 5 kirjeldab, et kõikide riikide puhul on sisemise mõjususe tajumine kõige kõrgem tunnuse „Palun hinnake, kui kindel Te olete oma võimes poliitikas osaleda“ puhul. Ülejäänud kahe küsimuse puhul omab iseenda poliitilise kompetentsi tajumine madalamaid väärtusi. Märkimisväärne on see, et üldiselt on inimeste poliitiline mõjus

us madal – nelja riigi lõikes esineb kokku vaid neljal korral väärtusi, mis on võrdsed või kõrgemad kui skaala keskpunkt ehk väärtus 5. Kokkuvõtvalt tähendab see, et inimeste uskumus enda kompetentsi poliitikas tulemusliku osalemise ja poliitikast aru saamise kohta on neljas riigis skaala keskmisest väärtustest madalam.

Sulgudes standardhälbed

Joonis 5. Nelja pikaajalise demokraatiakogemuse riigi keskmine sisemine poliitiline mõjususe kolme tunnuse lõikes

Allikas: Euroopa Sotsiaaluuring 2014-2015

3.2 Regressioonanalüüside tulemused

Šveits

Šveitsis kehtivate poliitilise mõjususe ja poliitilise osaluse seoste leidmiseks viis käesoleva töö autor läbi kaks mitmest regressioonanalüüsi, mille tulemused on esitatud ühes tabelis (tabel 4). Läbi on viidud multikollineaarsuse diagnostika, mille põhjal selgus, et analüüsi kaasatud tunnuste puhul puudub multikollineaarsus.

Poliitilise mõjususe ja konventsionaalse osaluse seoseid mõõtev mudel kirjeldab 26% konventsionaalsest osalusest [$F(7, 1448)=73,97, p<0,001$], mittekonventsionaalset osalust selgitav mudel 11,3% [$F(7, 1448)=27,60, p<0,001$] mittekonventsionaalsest osalusest.

Tabel 4. Sisemise poliitilise mõjususe ja poliitilise osaluse vahelised indiviiditasandi seosed Šveitsis

Tunnused	Konventsionaalne osalus	Mittekonventsionaalne osalus
Sisemine poliitiline mõjususe		
Aktiivne roll poliitikas	0,030*** (0,009)	0,039*** (0,012)
Võime poliitikas osaleda	0,053*** (0,011)	0,034* (0,013)
Poliitikas osalemise lihtsus	0,050*** (0,008)	0,037** (0,011)
Kontrollnäitajad		
Vanus	0,012*** (0,001)	0,004** (0,001)
Haridus	0,014* (0,006)	0,047*** (0,008)
Usaldus poliitiliste jõudude vastu	-0,009 (0,005)	-0,246*** (0,007)
Huvi poliitika vastu	0,228*** (0,046)	0,069 (0,059)
Konstant	-0,638*** (0,105)	-0,163 (0,134)
Korrigeeritud R ²	0,260	0,113
N	1456	1456

*p<0,05; ** p<0,01; ***p<0,001

Tabelis on toodud mitmese lineaarse regressiooni koefitsiendid, standardvead sulgudes.

Allikas: Euroopa Sotsiaaluuring 2014-2015

Andmeanalüüsiga ei suudetud Šveitsi puhul tõestada H1 seoseid, kuna kõik kolm poliitilise mõjususe tunnused ennustavad positiivselt indiviidide konventsionaalset osalust ($p < 0,001$). Kõige tugevamalt ennustab konventsionaalset osalust tunnus „Võime poliitikas osaleda“ – ühe palli võrra poliitiliselt mõjusamalt tundmine tõstab konventsionaalset osalust keskmiselt 0,053 punkti võrra, kui teiste tunnuste väärtused jäävad samaks ($p < 0,001$). Ehkki šveitslaste keskmine poliitiline mõjususe on kõrgem ning konventsionaalse osalus madalam kui Rootsi, Prantsusmaa ja Saksamaa elanikel, ei

leidnud kinnitust seos, et mida kõrgem on indiviidide mõjus, seda vähem osalevad nad poliitikas konventsionaalsel teel.

Kinnitust leidis H2 ehk Šveitsi puhul ennustab sisemine mõjus indiviidide mittekonventsionaalset osalust positiivselt. Kõigi kolme prediktori seosed mittekonventsionaalse osalusega on positiivse märgiga ja statistiliselt olulised ($p < 0,05$).

Ehkki käesolev bakalaureusetöö ei analüüsi sotsiodemograafiliste muutujate mõju poliitilisele osalusele, on kontrollnäitajate puhul märkimisväärselt tugev negatiivne seos poliitiliste jõudude usaldamise ja mittekonventsionaalse osaluse vahel – inimesed, kes usaldavad riigi parlamenti ja poliitikuid ühe palli võrra rohkem, osalevad mittekonventsionaalsel teel 0,246 punkti võrra vähem ($p < 0,001$). Kirjeldatud seos kattub olemasolevate teoreetiliste arusaamadega.

Rootsi

Ka Rootsi andmeanalüüsi lisatud tunnuste puhul ei esine multikollineaarsust. Mõlema analüüsi puhul on tegu statistiliselt olulise mudeliga. Esimene mudel selgitab 16,2% konventsionaalsest osalusest [$F(7, 1689) = 47,88, p < 0,001$] ja teine mudel 11,7% mittekonventsionaalsest osalusest [$F(7, 1689) = 33,19, p < 0,001$].

Sarnaselt Šveitsiga ei leidnud ka Rootsi puhul kinnitust H1. Kõik poliitilise mõjususe tunnused ennustavad positiivselt konventsionaalset poliitilist osalust ning on statistiliselt olulised ($p < 0,05$). Tugevaim seos on tunnuse „Aktiivne roll poliitikas“ puhul – ühe palli võrra kõrgema mõjususega inimesed osalevad 0,061 võrra enam konventsionaalsel teel ($p < 0,001$).

Rootsi puhul leidis kinnitust H2, mis tähendab seda, et inimese poliitilise mõjususe suurenemisel kasvab ka tema mittekonventsionaalne osalus. Tunnuste „Võime poliitikas osaleda“ ja „Poliitikas osalemise lihtsus“ puhul esinevad antud analüüsis tugevamad positiivsed seosed kui konventsionaalse osaluse mudelis ($p < 0,05$).

Võrreldes Šveitsiga, esineb Rootsi puhul märkimisväärselt nõrgem negatiivne seos poliitiliste jõudude usaldamise ja mittekonventsionaalse osaluse vahel.

Tabel 5. Sisemise poliitilise mõjususe ja poliitilise osaluse vahelised indiviiditasandi seosed Rootsisis

Tunnused	Konventsionaalne osalus	Mittekonventsionaalne osalus
Sisemine poliitiline mõjususe		
Aktiivne roll poliitikas	0,061*** (0,010)	0,053*** (0,014)
Võime poliitikas osaleda	0,022* (0,011)	0,039* (0,015)
Poliitikas osalemise lihtsus	0,037*** (0,010)	0,042** (0,014)
Kontrollnäitajad		
Vanus	0,008*** (0,001)	0,003* (0,001)
Haridus	0,024*** (0,006)	0,032*** (0,008)
Usaldus poliitiliste jõudude vastu	-0,011* (0,005)	-0,018** (0,007)
Huvi poliitika vastu	0,086 (0,045)	0,191** (0,062)
Konstant	-0,078 (0,103)	-0,221 (0,144)
Korrigeeritud R ²	0,162	0,117
N	1697	1697

*p<0,05, ** p<0,01, ***p<0,001

Tabelis on toodud mitmese lineaarse regressiooni koefitsiendid, standardvead sulgudes.

Allikas: Euroopa Sotsiaaluuring 2014-2015

Saksamaa

Saksamaa andmeanalüüsis ei esinenud sõltumatute muutujate osas multikollinearsust. Esimene mudel kirjeldab 21,6% konventsionaalsest osalusest [F(7, 2936)=116,57, p<0,001] ja teine mudel 18,9% mittekonventsionaalsest osalusest [F(7, 2936)=98,23, p<0,001]

Tabel 6. Sisemise poliitilise efektiivsuse ja poliitilise osaluse vahelised indiviiditasandi seosed Saksamaal

Tunnused	Konventsionaalne osalus	Mittekonventsionaalne osalus
Poliitiline sisemine mõjus		
Aktiivne roll poliitikas	0,048*** (0,006)	0,076*** (0,009)
Võime poliitikas osaleda	0,015* (0,007)	0,020 (0,010)
Poliitikas osalemise lihtsus	0,042*** (0,006)	0,048** (0,008)
Kontrollnäitajad		
Vanus	0,008*** (0,001)	-0,003* (0,001)
Haridus	0,031*** (0,004)	0,055*** (0,006)
Usaldus poliitiliste jõudude vastu	-0,004 (0,003)	-0,018*** (0,005)
Huvi poliitika vastu	0,214*** (0,030)	0,263*** (0,044)
Konstant	-0,353*** (0,071)	-0,165 (0,103)
Korrigeeritud R ²	0,216	0,188
N	2944	2944

*p<0,05, ** p<0,01, ***p<0,001

Tabelis on toodud mitmese lineaarse regressiooni koefitsiendid, standardvead sulgudes.

Allikas: Euroopa Sotsiaaluuring 2014-2015

Sarnaselt Šveitsi ja Rootsi ei leidnud ka Saksamaa puhul kinnitust H1. Kõik sisemise mõjususe tunnused ennustavad konventsionaalset osalust positiivselt ($p < 0,05$). H2 leidis statistiliselt olulist kinnitust kahe poliitilist mõjusust mõõtvat tunnuse puhul. Tunnus „Võime poliitikas osaleda“ ei osutunud statistiliselt oluliseks näitajaks ($p > 0,05$), kuid seevastu esines mõõdukas seos tunnuse „Aktiivne roll poliitikas“ ja mittekonventsionaalse osaluse vahel. See tähendab, et inimesed, kes tunnevad ühe palli võrra kõrgemalt, et nad on võimelised võtma aktiivset rolli mõne poliitikas tegutseva rühma tegevuses, osalevad mittekonventsionaalsel teel 0,076 võrra enam ($p < 0,001$).

Prantsusmaa

Neljanda analüüsi kaasatud riigi Prantsusmaa puhul olid samuti nii konventsionaalset osalust kui mittekonventsionaalset osalust mõõtvad mudelid statistiliselt olulised. Esimene mudel selgitab 20% konventsionaalse osaluse varieeruvusest [F(7, 1850)=67,66, p<0,001], teine mudel 14,9% mittekonventsionaalsest osaluse varieeruvusest [F(7,1850)=47,51, p<0,001]. Multikollineaarsust ei esinenud.

Tabel 7. Sisemise poliitilise mõjususe ja poliitilise osaluse vahelised indiviiditasandi seosed Prantsusmaal

Tunnused	Konventsionaalne osalus	Mittekonventsionaalne osalus
Sisemine poliitiline mõjususe		
Aktiivne roll poliitikas	0,047*** (0,009)	0,080*** (0,013)
Võime poliitikas osaleda	0,038*** (0,010)	0,031* (0,014)
Poliitikas osalemise lihtsus	0,023* (0,009)	0,029* (0,013)
Kontrollnäitajad		
Vanus	0,013*** (0,001)	0,004** (0,001)
Haridus	0,031*** (0,005)	0,052*** (0,007)
Usaldus poliitiliste jõudude vastu	-0,010* (0,005)	-0,032*** (0,007)
Huvi poliitika vastu	0,215*** (0,041)	0,173** (0,055)
Konstant	-0,543*** (0,095)	-0,191 (0,127)
Korrigeeritud R ²	0,200	0,149
N	1858	1858

*p<0,05, ** p<0,01, ***p<0,001

Tabelis on toodud mitmemõõtmelise lineaarse regressiooni koefitsiendid, standardvead sulgudes.

Allikas: Euroopa Sotsiaaluuring 2014-2015

Sarnaselt ülejäänud kolme bakalaureusetöös käsitletud pikaajalise demokraatiakogemusega riigiga ei ole andmeanalüüsi põhjal ka Prantsusmaal võimalik vastu võtta H1 seost. Kõik kolm sisemist mõjusust mõõtvat tunnust ennustavad positiivselt konventsionaalset osalust ($p < 0,05$) ning seetõttu ei kehti seos, et mida kõrgem on inimese poliitiline mõjususe, seda madalam on tema konventsionaalne osalus.

Positiivne seos ilmnes prediktorite ja mittekonventsionaalse osaluse vahel, mis kinnitab H2 seoseid. Võrreldes ülejäänud kahe tunnusega on märkimisväärselt tugevam tunnuse „Aktiivne roll poliitikas“ mõju – inimesed, kes tunnevad end ühe palli võtta võimekamana võtma aktiivset rolli mõne poliitikas tegutseva rühma tegevuses, osalevad mittekonventsionaalsel teel 0,08 võrra enam ($p < 0,001$), kui ülejäänud tunnused jäävad muutumatuks.

3.3 Nelja riigi tulemuste kokkuvõte ja diskussioon

Käesoleva alapeatüki eesmärgiks on võtta kokku kõigi nelja pikaajalise demokraatiakogemusega riigi mitmese lineaarregressiooni tulemused ning tuua välja peamised sarnasused ja erinevused. Lisaks on eesmärgiks tuua soovitusi edasiste uurimissuundade jaoks.

Bakalaureusetöö esimene hüpotees (H1) väidab, et mida kõrgem on inimese sisemine poliitiline mõjususe, seda väiksem on tema konventsionaalne poliitiline osalus. Ükski nelja pikaajalise demokraatiakogemuse riigi andmeanalüüsis (tabel 4-7) neid seoseid aga ei kinnitanud. Kolm mõjususe tunnust ennustavad kõigi nelja riigi puhul konventsionaalset osalust positiivselt, kusjuures kõikidel juhtudel on seosed statistiliselt olulised ($p < 0,05$). Kuna kõikide riikide konventsionaalset osalust selgitavad mudelid olid samuti statistiliselt olulised, võib väita, et mida kõrgem on inimese uskumus enda poliitilise kompetentsi ning uskumus, et tal on võimalik riigis poliitilist muutust ellu viia, seda kõrgem on ka tema konventsionaalne poliitiline osalus, mis hõlmab valimisosalust, parteide tegevuses töötamist, poliitikuga kontakteerumist ja kampaaniamärgi kandmist. Koos kontrollnäitajatega, milleks olid vanus, koolis käidud täisaastate arv, usaldus poliitiliste jõudude vastu ja huvi poliitika vastu, selgitasid mudelid 16,2% (Rootsi) kuni 26% (Šveits) konventsionaalsest osalusest. Käesoleva töö autor viis iga riigi puhul läbi ka sammuviisilise regressiooni, lisades andmeanalüüsi esmalt vaid kontrollnäitajad.

Sisemise poliitilise mõjususe tunnuste lisamisel tõusis iga riigi mudeli seletusvõime ning suurim oli seletusvõime tõus Šveitsi puhul (17,4% → 26%). Šveitsi, Rootsi, Saksamaa ja Prantsusmaa mudelite puhul ei esinenud erinevusi H1 kehtivuse osas. Eelnimetatud tulemused ei kinnita Thomasseni (2001) väidet, kuid ühtivad teoreetiliste arusaamadega, mis peavad mõjusust üheks oluliseks tunnuseks, mis valimisosalust suurendab (Moeller *et al* 2014; Manganelli *et al* 2014). Ehkki käesolev bakalaureusetöö ei hinnanud üksnes mõjususe ja valimisosaluse seost, vaid kaasas konventsionaalse osaluse skaalasse veel kolm kodanike poliitikas osalemise võimalikku väljundit, on osalusprotsent neis kolmes tegevuses märgatavalt väiksem kui valimisosaluse määr (tabel 3) ning

Bakalaureusetöö teine hüpotees (H2) väidab, et mida kõrgem on inimese sisemine poliitiline mõjususe, seda suurem on ta mittekonventsionaalne poliitiline osalus. Seos leidis kõigi nelja riigi puhul kinnitust – poliitilise mõjususe tunnused ennustavad positiivselt mittekonventsionaalset osalust. Kolme analüüsi kaasatud riigi puhul olid kõik mõjususe ja poliitilise osaluse vahelised seosed statistiliselt olulised ($p < 0,05$), Saksamaa puhul oli tunnus „Võime poliitikas osaleda“ küll positiivse efektiga, kuid statistiliselt mitteoluline ($p > 0,05$). Leitud seosed kinnitavad, et mida suurem on indiviidi mõjususe, seda tugevam on ta uskumus, et tema enda või grupi tegevusel on mingi positiivne mõju ühiskondliku muutuse ellu viimisel ning seda suurem on inimese osalus mittekonventsionaalsel teel, mis hõlmab organisatsioonide töös osalemist, petitsioonide allkirjastamist, boikottidel ja seaduslikel demonstratsioonidel osalemist. Eelmainitud seosed ühtivad ka olemasolevate teooriatega, mis on esitatud bakalaureusetöö esimeses peatükis. Poliitilise mõjususe ja mittekonventsionaalse osaluse seost mõõtev mudel, kuhu olid kaasatud ka neli kontrollnäitajat, seletavad riigiti 11,3% (Šveits) kuni 18,8% (Saksamaa) mittekonventsionaalsest osalusest (kõikide mudelite puhul $p < 0,001$). Sammuviisilise regressiooni puhul, mil esmalt olid analüüsis vaid kontrollnäitajad ning seejärel ka poliitilise mõjususe tunnused, suurenes mudeli seletusvõime enim Saksamaa puhul (12,4% → 18,8%). Iga riigi puhul oli mudeli seletusvõime kõrgem konventsionaalse osaluse ennustamisel.

Analüüsides poliitilise mõjususe ja poliitilise osaluse seose tugevust riikide lõikes (võttes arvesse vähemalt kaht sisemise poliitilise mõjususe tunnust iga riigi kohta), kerkivad esile erinevad mustrid. Šveitsis on seosed tugevamad konventsionaalse osaluse puhul – indiviidi sisemise mõjususe suurenemisel tõuseb konventsionaalne osalus suuremal määral kui mittekonventsionaalne osalus. Ülejäänud kolmes riigis suureneb sisemise

poliitilise mõjususe tõusu puhul enam mittekonventsionaalne poliitiline osalus. Eelnimetatud seos väärrib põhjalikumat analüüsi, sest kuigi käesolevas bakalaureusetöös pole tegu hüpoteese kinnitava leiuga, viitavad kirjeldatud andmed, et poliitiline mõjusused võib sellegipoolest mängida rolli selles, miks inimesed osalevad enam mittekonventsionaalsel teel. Lisaks võib tulevastel uuringutes läbi viia longituuduuringu, et leida, kuidas sisemise mõjususe seos poliitikas osalemisega on muutunud poliitilise osaluse mustrite ümber kujunemisel.

KOKKUVÕTE

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli leida, kuidas mõjutab indiviidi poliitilist osalust tema sisemine poliitiline mõjususe ehk uskumus, et ta suudab riigis poliitilist ja sotsiaalselt muutust ellu viia. Uurimus on oluline, kuna pikaajase demokraatiakogemusega riikides on viimaste aastakümnete jooksul toimunud poliitilise osaluse muustrite muutus, kuid selle põhjuste osas leidub erinevaid teoreetilisi arusaamasid. Nimelt osalevad inimesed osalevad üha enam mittekonventsionaalsel teel ehk protestidel, demonstratsioonidel ja organisatsioonide töös ning üha vähem konventsionaalsel viisil ehk poliitikute ja parteidega seotud tegevustes. Käesolev bakalaureusetöö tugines Thomasseni (2001) väidetel, et mida kõrgem on inimese poliitiline mõjususe, seda suurem on tema mittekonventsionaalne osalus ja väiksem konventsionaalne osalus. Eelnimetatud seosed olid ka bakalaureusetöö hüpoteesideks.

Töö jagunes kolmeks peatükiks. Esimene osa oli olemasoleva teooria ülevaade ning uurimistöö eesmärkide ja hüpoteeside püstitamine. Kirjeldatud on nii hüpoteese toetavaid kui ümberlukkavaid seisukohti. Teises peatükis on esitatud ülevaade andmestikust ja valimist, töös kasutatavatest tunnustest ja analüüsimeetodist. Töö kolmandas peatükis ehk empiirilises osas on esitatud andmeanalüüsi tulemused ja diskussioon.

Valimisse kuulusid erineva riigikorralduse ja demokraatiavormiga riigid Šveits, Rootsi, Saksamaa ja Prantsusmaa, mis erinevad omavahel konventsionaalse ja mittekonventsionaalse osaluse määrade poolest. Kõikide riikide puhul kehtisid poliitilise mõjususe ja poliitilise osaluse vahel sarnased seosed. Mitmese regressioonanalüüsi põhjal ei leidnud kinnitust hüpotees 1 (H1), et mida kõrgem on inimese sisemine poliitiline mõjususe, seda madalam on ta konventsionaalne osalus. Andmeanalüüsi kaasatud kolm sisemise mõjususe tunnust ennustasid konventsionaalset osalust positiivselt ning kõik seosed olid ühtlasi ka statistiliselt olulised. Kõigi nelja riigi puhul selgusid positiivsed ja statistiliselt olulised seosed ka sisemise poliitilise mõjususe ja mittekonventsionaalse osaluse vahel, mis kinnitab töö teist hüpoteesi (H2). Seega ei leidnud bakalaureusetöö kinnitust Thomasseni (2001) väitele, et poliitiline mõjususe on nn võtmetingimus, miks poliitilises osaluses on tasakaal mittekonventsionaalse osaluse kasuks muutunud.

Käesoleva bakalaureusetöö puhul on tegu läbilõikeuuringuga, mis analüüsib seoseid sisemise poliitilise mõjususe ja poliitilise osaluse vahel. Selgunud tulemused aitavad

selgitada poliitilise osaluse mustreid ja ajendeid neljas riigis aastatel 2014-2015, mil küsimustikud läbi viidi. Tulevastes uuringutes tasub aga analüüsida, kuidas on sisemise poliitilise mõjususe ja poliitilise osaluse seosed aja jooksul muutunud.

KASUTATUD KIRJANDUS

Ballington, Julie. 2002. „Youth Voter Turnout.“ In *Voter Turnout Since 1945: A Global Report*, eds. Rafael L. Pintor & Maria Gratschew. Halmstad: Bulls Tryckeri, 111-114.

Barnes, Samuel H., & Max Kaase, eds. 1979. *Political Action: Mass Participation in Five Western Democracies*. Beverly Hills & London: Sage.

Campbell, Angus, Gerald Gurin, & Warren E. Miller. 1971. *The Voter Decides*. Westport: Greenwood Press.

Copeland, Lauren. 2014. „Value Change and Political Action: Postmaterialism, Political Consumerism, and Political Participation.“ *American Politics Research* 42 (2): 257-282.

Craig, Stephen C., Richard G. Niemi, & Glenn E. Silver. 1990. „Political Efficacy and Trust: A Report on the NES Pilot Study Items.“ *Political Behaviour* 12 (3): 289-314.

Dalton, Russell J. 2006. *Citizen politics: Public opinion and political parties in advanced industrial democracies (4th ed)*. Washington, DC: CQ Press.

DiGrazia, Joseph. 2014. „Individual Protest Participation in the United States: Conventional and Unconventional Activism.“ *Social Science Quarterly* 95 (1): 111-131.

Feldman, Lauren, & Philip S. Hart. 2016. „Using Political Efficacy Messages to Increase Climate Activism: The Mediating Role of Emotions.“ *Science Communication* 38 (1): 99-127.

Franklin, Mark N. 1996. „Electoral Participation.“ In: *Comparing Democracies: Elections and voting in global perspective*. eds. Lawrence LeDuc, Richard G. Niemi & Pippa Norris. Thousand Oaks & London & New Delhi: SAGE Publications, 216-235.

Freitag, Markus & Kathrin Ackermann. 2015. „Direct Democracy and Institutional Trust: Relationships and Differences across Personality Traits.“ *Political Psychology*: 1-17.

ESS Round 7: European Social Survey Round 7 Data. 2014. Data file edition 1.0. Norwegian Social Science Data Services, Norway – Data Archive and distributor of ESS data for ESS ERIC.

Hu, Rong, Ivan Y. Sun, & Wu Yunig. 2015. „Chinese Trust in the Police: The Impact of Political Efficacy and Participation.“ *Social Science Quarterly* 96 (4): 1012-1026.

Inglehart, Ronald. 1971. „The Silent Revolution in Europe: Intergenerational Change in Post-Industrial Societies.“ *The American Political Science Review* 65 (4): 991-1017.

Inglehart, Ronald. 1977. *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles among Western Publics*. Princeton: Princeton University Press.

Inglehart, Ronald. 1997. *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton: Princeton University Press.

International IDEA. www.idea.int (k lstatud 13. mai, 2016)

Lee Fox, D., & Janet Ward Schofield. 1989. „Issue Salience, Perceived Efficacy and Perceived Risk: A Study of the Origins of Anti-Nuclear War Activity.“ *Journal of Applied Social Psychology* 19 (10): 805-827.

Karp, Jeffrey A., & Susan A. Banducci. 2007. „Political Efficacy and Participation in Twenty-Seven Democracies: How Electoral Systems Shape Political Behaviour.“ *British Journal of Political Science* 38 (2): 311-334.

Kelly, Caroline, & John Kelly. 1994. „Who Gets Involved in Collective Action?: Social Psychological Determinants of Individual Participation in Trade Unions.“ *Human Relations* 47 (1): 63-88.

Manganelli, Sara, Fabio Lucidi, & Fabio Alivernini. 2014. „Adolescents' Expected Civic Participation: The Role of Civic Knowledge and Efficacy Beliefs.“ *Journal of Adolescence* 37 (5): 632-641.

Moeller, Judith, Claes de Vreese, Frank Esser, & Ruth Kunz. 2014. „Pathway to Political Participation: The Influence of Online and Offline News Media on Internal Efficacy and Turnout of First-Time Voters.“ *American Behavioral Scientist* 58 (5): 689-700.

Morrell, Michael E. 2003. „Survey and Experimental Evidence for a Reliable and Valid Measure of Internal Political Efficacy.“ *The Public Opinion Quarterly* 67 (4): 589-602.

- Niemi, Richard G., Stephen C. Craig, & Franco Mattei. 1991. „Measuring Internal Political Efficacy in the 1988 National Election Study.“ *The American Political Science Review* 85 (4): 1407-1413.
- Nohlen, Dieter. 2002. „Political Participation in New and Old Democracies.“ In *Voter Turnout Since 1945: A Global Report*, eds. Rafael L. Pinter & Maria Gratschew. Halmstad: Bulls Tryckeri, 13-20.
- Norris, Pippa. 2002. *Democratic Phoenix: Reinventing Political Activism*. Cambridge & UK: Cambridge University Press.
- Poletti, Monica. 2015. „The Cognitive Mobilization of Organizational Participation: Missing Evidence from Italy (1972-2006).“ *Electoral Studies* 40: 245-255.
- Saunders, Clare. 2014. „Anti-politics in Action? Measurement Dilemmas in the Study of Unconventional Political Participation.“ *Political Research Quarterly* 67 (3): 574-588.
- Sloam, James. 2014. „New Voice, Less Equal: The Civic and Political Engagement of Young People in the United States and Europe.“ *Comparative Political Studies* 47 (5): 663-688.
- Thomassen, Jacques. 2001. *European Social Survey Core Questionnaire Development – Chapter 5: Opinions about Political Issues*. London: European Social Survey, City University London.
- Valentino, Nicholas A., Krysha Gregorowicz, & Eric W. Groenendyk. 2009. „Efficacy, Emotions and the Habit of Participation.“ *Political Behavior* 31 (3): 307-330.
- Velasques, Alcides, & Robert LaRose. 2015. „Social Media for Social Change: Social Media Political Efficacy and Activism in Student Activist Groups.“ *Journal of Broadcasting & Electronic Media* 59 (3): 456-474.
- Verba, Sidney, & Norman H. Nie. 1972. *Participation in America: Political Democracy and Social Equality*. New York: Harper & Row.

SUMMARY

The Relationship Between Internal Efficacy and Political Participation in Four Old Democracies

Understanding how and why people engage in politics has been one of the main concerns in the social science literature. Traditionally, the concept of political participation involved activities that were focused on influencing the governmental elections, such as voting, contacting public officials and working for political parties. However, since 1970s, the involvement in electoral activities has been constantly decreasing and non-electoral political activities have become more frequent. Therefore, a new concept of political participation was introduced: it consists of conventional participation, which includes all the traditional forms of participation; and unconventional participation, which involves more direct forms of participation, such as protesting, boycotting and signing petitions. Nowadays, unconventional participation has become at least as common as conventional participation.

The purpose of the thesis is to analyse how internal efficacy influences conventional and unconventional forms of political participation. The hypotheses rely on the arguments of Jaques Thomassen, who claimed that internal efficacy is the key reason why people are more inclined to participate in politics in unconventional ways and less in conventional ways. Internal efficacy is an attitude which reflects person's confidence in his/her ability to participate in politics.

Therefore, the hypotheses are as follows:

H1: People with higher internal efficacy participate less in conventional forms of political participation.

H2: People with higher internal efficacy participate more in unconventional forms of political participation.

The second chapter of the thesis presents the methodology and sampling. To test the hypotheses, European Social Survey data is used and analysis is carried out among four old democracies: Switzerland, Sweden, Germany and France.

Conclusions of the empirical analysis are drawn in the third chapter. Firstly, a simple descriptive statistics is carried out. It confirms that unconventional participation is more common than conventional participation in all of the four countries. Secondly, two

multiple linear regressions are carried out separately for each of the four countries. Three questions of internal efficacy are independent variables, whereas conventional participation and unconventional participation are dependent variables. In addition, four control variables are used: age, education, trust in political forces and interest in politics.

Shortly, the results are as follows: in all of the four countries internal efficacy has a positive effect on conventional participation, which includes voting, contacting public officials, working for political parties and wearing a campaign sticker. Therefore, the H1 was not supported by the data. Also, internal efficacy has positive effect on unconventional participation, which includes working for organisation, joining lawful demonstration, boycotting products and signing petitions. These findings support H2.

The thesis helped to analyse the connections between internal efficacy and political participation in a way that is not found in past studies. The results of the analyses proved that internal efficacy is not the key reason why the balance in political participation is on the side of unconventional participation. However, in the future studies a longitudinal analysis could be carried out to see whether and how the connection between internal efficacy and political participation has changed.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Daisy Kudre,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Sisemise poliitilise efektiivsuse seos poliitilise osalusega nelja pikaajalise demokraatiakogemusega riigi näitel,

mille juhendaja on Mihkel Solvak PhD,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **16.05.2016**